herpy

SKILPADDER

Leopardskilpadde

Stigmochelys pardalis

Stigmochelys pardalis er en stor, rolig og planteetende landskilpadde fra Afrikas savanner, med svart-gule leopardflekker på et høyt hvelvet skjold. Den blir typisk omtrent 40 cm og kan leve i 50-100 år. Den trenger derfor en svært stor utendørs innhegning om sommeren, varme og UVB innendørs resten av året og en fiberrik kost av gress og ville planter.

Familie: Testudinidae Engelsk: Leopard Tortoise Tidligere navn: *Geochelone pardalis; Testudo pardalis*

FAKTABOKS

DYRET

Voksenstørrelse	**30-45 cm** total lengde inkl. hale
Vekt	**13 000-20 000 g**
Levealder	**50-100 år**
Aktiv	**Om dagen**
Levevis	**Bakkelevende**
Biotop	**Halvørken og savanne**
Vanskelighetsgrad	**Erfaren**

STELL

Min. terrarium	**320 × 160 × 45 cm** L × B × H for 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**24-32 °C**
Varmeplass	**35-40 °C**
Temperatur, natt	**20-24 °C**
Luftfuktighet	**40-70 %**
Vann	**Vannskål**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-sone 3
Kosthold	**Planter**
Holdes	**Alene eller parvis**

AVL

Formering	**Eggleggende**
Kullstørrelse	**5-30 egg**
Kull per år	**1-7**
Inkubasjon	**150-450 dager** ved 28-32 °C

VERN OG PAPIRER

CITES	**Liste II**
EU-vedlegg	**Vedlegg B**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Stigmochelys pardalis er en stor landskilpadde med et høyt, hvelvet skjold (carapax) med nesten loddrette sider. Mål i teksten er skjoldlengden. Unge og yngre voksne dyr er tegnet med svarte flekker, streker og striper på gul bunn, og tegningen har gitt arten navnet: *pardalis* kommer av latin *pardus*, leopard. Hos eldre dyr falmer tegningen til et jevnt brunt eller grått. Hode og lemmer er gule, brune eller grålige.

De fleste voksne dyr er 30-45 cm og veier omtrent 13 kg, men størrelsen varierer mye med opprinnelsen: dyr i den nordlige og sørlige delen av utbredelsen blir størst, opptil 20 kg, og et uvanlig stort dyr kan nå 70 cm og 40 kg. Hunnene blir ofte, men ikke alltid, større enn hannene. Hannen har et innadbuet buskjold og en større hale. Arten er verdens fjerde største landskilpadde og i Afrika bare mindre enn *Centrochelys sulcata*.

Slekten *Stigmochelys* har bare denne ene arten. Det er blitt skilt mellom to underarter, *S. p. pardalis* fra det sørlige Afrika og *S. p. babcocki* fra øst, men nyere arbeider støtter ikke oppdelingen, og den brukes ikke her. Uten kjent opprinnelse er det vanskelig å se hvor et voksent dyr kommer fra, fordi størrelse og farge varierer så mye, og dyr fra Etiopia og Somalia kan bli

svært store. Arten har tidligere vært kalt *Geochelone pardalis* og *Testudo pardalis*.

S. pardalis er en stille og fredelig skilpadde. Den klatrer ikke og graver ikke, og den viser ikke den aggressive paringen, bitingen og rammingen som middelhavsartene gjør. Den er sky og trekker hode og bein inn, men lærer med tiden å kjenne eieren sin og kommer til for å få mat. Det er likevel et dyr som blir 50-100 år og trenger skikkelig plass: en voksen skilpadde trenger en stor utendørs innhegning og veier 13 kg eller mer. Den passer ikke i en leilighet, og i et kjølig nordeuropeisk klima må den bo innendørs det meste av året.

Utbredelse og leveområde

Stigmochelys pardalis er utbredt i de tørre og savanneaktige strøkene i det østlige og sørlige Afrika, fra Sør-Sudan og Somalia i nord gjennom Etiopia, Kenya, Uganda, Tanzania, Rwanda og Burundi til Den demokratiske republikken Kongo, Angola, Zambia, Malawi, Mosambik og Zimbabwe og videre sørover til Namibia, Botswana, Eswatini, Lesotho og Sør-Afrika, der den når Kapprovinsen. Den mangler som regel i de fuktige skogområdene i Sentral-Afrika.

Den finnes fra havnivå opp til omtrent 2.900 m og har flere ulike leveområder enn noen annen afrikansk landskilpadde. Arten er vanlig i det meste av utbredelsen. Fangst til dyrehandelen, avbrenning av landbruksjord og jakt for mat er mulige trusler, men har ennå ikke ført til merkbar tilbakegang. En økende del av dyrene i handelen er oppdrettet i fangenskap.

> **Naturlig utbredelse:** Sør-Sudan, Etiopia, Somalia, Kenya, Uganda, Tanzania, Rwanda, Burundi, Kongo, Angola, Zambia, Malawi, Mosambik, Zimbabwe, Namibia, Botswana, Sør-Afrika, Eswatini og Lesotho.

LEVEOMRÅDE

S. pardalis lever i savanne, gressletter, tornekratt og halvtørre buskområder. I svært varmt og svært kaldt vær søker den ly i forlatte huler gravd av rever, sjakaler og jordsvin. Selv graver den ikke, bortsett fra reiret. Den er dagaktiv, men mindre aktiv i de varmeste periodene og i den tørre tiden.

Temperaturen i det meste av området ligger mellom 21 og 38 °C, men i deler av utbredelsen kan det fryse. Arten sitter gjerne på skråninger i solen. Den lever av gress, tistler, saftige planter og andre urter og spiser bær og frukt når de finnes. Den gnager også på bein og lignende for å få kalk, som den bruker til skjold og eggskall.

Egg og unger har mange fiender, blant andre *Varanus albigularis*, *Bitis arietans*, sjakaler og kråker. De voksne har få naturlige fiender, men løver og hyener er noen få ganger sett å angripe dem.

Les mer: Kalk, vitaminer og tilskudd

Stell

TERRARIET

Voksne dyr skal ha en utendørs innhegning når været tillater det, i nordeuropeisk klima typisk bare i de varmeste sommermånedene (se Temperatur). Et par kan holdes på omtrent 3 × 3 m, men mer er bedre. Murene skal være minst 45 cm høye og ugjennomsiktige, slik at dyret ikke kan se gjennom, og de kan være av tre eller blokker. Arten klatrer ikke og graver ikke, så rømming er sjelden. Innred innhegningen med busker, gress og et skjul, og la en del være bar jord, fordi hunnene graver rede der. Litt kupert terreng er bra, for arten soler seg i skråninger og graver gjerne reden i dem. Gjerd av mot rovdyr og hunder.

Resten av året bor dyret innendørs, for eksempel i et stort fôrkar, et plastbasseng eller en stor innhegning på gulvet. Innendørs skal arealet være minst 8 ganger skjoldlengden i lengden og 4 ganger i bredden, altså minst 320 × 160 cm for et dyr på 40 cm, fordi dyret i nordeuropeisk klima bor innendørs mesteparten av året. Mindre plass brukes ofte med hell, men den vanlige anbefalingen er 8 × 4 ganger skjoldlengden. Større arealer betyr også at bunnen må skiftes sjeldnere.

I korte perioder og om natten kan bunnen være avispapir. I en fast oppstilling passer gressklipp, torv, hagejord eller en blanding av matjord og sand. Lag ulike mikroklimaer: et varmt, lett fuktig skjul og et tørt område under varmelampen. En ugjennomsiktig kant på 15-30 cm nederst demper at dyret går fram og tilbake langs sidene.

TEMPERATUR

Innendørs skal det være 24-32 °C om dagen, 35-40 °C på solplassen og 20-24 °C om natten. Tallene for solplass og natt er delvis lånt fra den beslektede *Centrochelys sulcata*.

Arten går ikke i vinterhvile. I naturen ligger temperaturen mellom 21 og 38 °C mesteparten av året. Avhengig av romtemperaturen kan det trengs varme om natten eller om dagen, slik at dyret kan varme seg opp til det fordøyelsen krever. Bruk halogenlamper til solplassen og keramiske varmeelementer, infrarøde lamper eller varmepaneler til lysløs bakgrunnsvarme.

Utendørs tåler dyret et bredere temperaturområde, men flytt det innendørs eller gi varme når nettene faller til 10-15 °C, eller når dagtemperaturen ikke når 21 °C. Kulde gir luftveisproblemer, som blir til lungebetennelse hvis de ikke rettes.

Les mer: Varme og temperatur

LUFTFUKTIGHET OG VANN

Luftfuktigheten er ikke dokumentert for arten. 40-70 % i boksen er et anslag. Arten kommer fra savanne og halvtørre områder og er ikke en fuktig art. Skiftende mikroklimaer er viktigere enn ett tall: gi alltid et fuktig skjul med fuktet substrat i den kjølige enden, slik at dyret kan velge.

Hos den beslektede *Centrochelys sulcata* deformerer kronisk uttørking skjoldet, slik at skjoldplatene vokser opp i pyramider, og for unge dyr kan det være livstruende. Det er derfor viktig at ungdyr ikke tørker ut.

Dyrene drikker gjerne stående vann. Sett en lav vannskål, og kontroller og rengjør den daglig. Skålen må ikke være så dyp at dyret kan sette seg fast. Nyklekte dyr må bades en til to ganger i uken i lunket, grunt vann, der de drikker og ofte avgir avføring.

LYS OG UVB

UVB eller naturlig sollys er nødvendig, fordi dyret ellers ikke danner vitamin D3 og ikke kan ta opp og bruke kalken. Ferguson-sone 3 er et anslag. Tallene her er lånt fra *Centrochelys sulcata*: en UV-indeks på 4,0-6,0 på solplassen.

Bruk et T5 HO-rør med 10-12 % UVB i en reflekterende armatur. Røret skal henge 36-41 cm over ryggen på dyret uten nett imellom og 23-31 cm hvis det er nett. UVB-rør mister styrke og må skiftes jevnlig. Kvikksølvdamplamper gir både UVB og varme. Lyset skal være tent omtrent 11 timer om vinteren og 13 timer om sommeren, og en ekstra, kraftig dagslyslampe på omtrent 6.500 K gjør oppstillingen lysere.

Sol utendørs er best, og da er kunstig lys unødvendig, men dyret må alltid kunne søke skygge.

Les mer: Lys og UVB

FÔRING

S. pardalis er en gressetende art og trenger en fiberrik og kalkrik kost. Beite er grunnlaget: blandet gress og urter, som man selv kan dyrke i innhegningen, for eksempel lusern og gress. Om sommeren er ville planter som løvetann, kløver, kjempe, kattost og tistel gode, men bare planter du kjenner sikkert, og som ikke er sprøytet.

Suppler et par ganger i uken med bladgrønt som grønnkål, nepetopp, sennepsblader, løvetann (blader og blomster), hibiskus (blader og blomster), endive og vinblader. Opuntiablader (kaktusblader uten torner) er velegnet. Gresskar, squash og andre grønnsaker kan være en mindre del av kosten. Ferdigfôr til landskilpadder kan inngå.

Gi helst ingen frukt, og aldri mer enn 5 % av kosten. Gress og urter er det riktige fôret.

Ungdyr fôres hver dag. Dryss maten lett med kalk flere ganger i uken til de små. Med variert kost og UVB er multivitaminer ikke nødvendig. Et sepiaskall i oppstillingen gir kalk, og dyret biter i det og holder samtidig nebbet slitt. Gi maten på en tallerken eller et brett, slik at dyret ikke spiser bunnmaterialet.

ATFERD OG HÅNDTERING

S. pardalis er dagaktiv, sky og rolig. Den trekker hode og bein inn ved forstyrrelse, men lærer med tiden å kjenne eieren sin og går bort for å få mat. Den bør håndteres sjelden og er ikke et kjæledyr for små barn.

Skal du løfte dyret, ta det nedenfra og støtt både kropp og bein med to hender. Et fall kan skade eller drepe. Vask hendene før og etter.

I motsetning til middelhavsartene og *Centrochelys sulcata* er arten ikke territoriell, så flere hanner og hunner kan holdes sammen. I paringstiden slåss hannene likevel ved å ramme hverandre og jage hunnene, som de kan støte til underkastelse. Hold derfor flere hanner bare i en stor innhegning, og vær klar til å skille dyrene. Et enkelt dyr trives også utmerket.

Avl

KJØNNSMODNING OG KJØNNSBESTEMMELSE

Hannen har et innadbuet buskjold og en større hale enn hunnen. Hunnene er ofte større, men ikke alltid, for størrelsesforskjellen avhenger av opprinnelsen. I naturen blir dyrene kjønnsmodne etter 12-15 år, så avl krever tålmodighet.

PARRING

Hannene kjemper om hunnene ved å ramme og skyve hverandre. De følger etter en hunn over lengre avstand og kan ramme henne til underkastelse. Under paringen grynter hannen. Hold øye med dyrene når de settes sammen, og skill dem hvis en hann er for hard mot en hunn eller en annen hann.

EGGLEGGING OG KULL

Hunnen legger 5-30 egg per kull og 1-5 kull med omtrent 4-6 ukers mellomrom, i noen sesonger opptil 7. I naturen legges eggene fra mai til oktober, men tidspunktet avhenger av opprinnelsen. Hunnen graver hullet med bakbena; det er det eneste arten graver. Hun må derfor ha bar jord eller et brett med fuktig, løs jord.

INKUBASJON

Eggene legges i en plastboks med hagejord, vermikulitt, perlitt eller torv og ruges ved 28-32 °C. Varme gir flest hunner, kjølig ruging flest hanner. Egg fra noen opprinnelsessteder har nytte av en kald periode på 30 dager eller mer ved 18-21 °C, som bryter diapausen og får fosteret i gang. Er klekkingen dårlig, er det verdt å prøve.

Rugetiden er 5-15 måneder (150-450 dager) og avhenger av temperaturen og opprinnelsen.

OPPDRETT AV UNGER

Ungene oppdrettes nesten utelukkende innendørs, slik at du kan overvåke matinntaket og temperaturen og beskytte dem mot rovdyr. Fôr dem daglig, dryss maten med kalk flere ganger i uken, og bad dem en til to ganger i uken i lunkent vann. Hold dem fuktig og varmt nok til at skjoldet vokser glatt. Skjoldet kan bli deformert ved tørrhet, og ungene må ha et fuktig skjul.

Helse og vanlige feil

Luftveisproblemer oppstår når dyret blir nedkjølt eller holdes under dårlige forhold. Tegnene er besværet pust, snørr fra nesen, åpen munn, hovne øyne, sløvhet og manglende appetitt. Små problemer kan rettes opp med mer varme, men uten behandling kan de utvikle seg til lungebetennelse. Oppsøk en veterinær med erfaring i krypdyr hvis symptomene varer ved.

Typiske feil i stellet: - For lite varme og for lave nattetemperaturer, særlig utendørs i kjølige høst- og vårnetter. - For lite UVB eller kalk, som gir svake bein og skjold. - Tørke, som kan gi deformert skjold og dehydrering, særlig hos unger. - Substrat som svelges sammen med maten.

Vei dyret regelmessig. Et plutselig vekttap er ofte første tegn på sykdom, og krypdyr skjuler sykdom. Vask hendene før og etter kontakt med dyret og utstyret.

Et nytt dyr bør i karantene før det kommer sammen med andre.

Les mer: Karantene og hygiene

Spør alltid dine kloke bekjente

Veiledningen er et godt sted å begynne, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskjellige, og mye av det viktigste lærer man av dem som har holdt arten i årevis. Snakk med en oppdretter, en erfaren holder eller en veterinær med kunnskap om krypdyr og amfibier før du skaffer deg dyret - og igjen hvis noe virker galt.